

Pavel Smrž. *Livonský stát a Moskevská Rus na přelomu 15. a 16. století*

Rigorózní práce, FFUK, Ústav světových dějin, 2006, 137 s.

Pro svoji práci si Pavel Smrž zvolil v české historiografii rozhodně nepříliš frekventované téma z dějin mezinárodních vztahů východního Pobaltí na konci středověku. Jeho úkolem bylo sledovat a analyzovat diplomatické a vojenské vztahy Livonska a velikého knížectví moskevského v období, kdy jim dokončování procesu sjednocování ruských zemí vtisklo kvalitativně odlišný charakter, než měly v předcházejícím období. Na základě tohoto zadání autor časově vymezil svoji práci 70. léty 15. století, kdy Ivan III. dosáhl bezprostředního připojení Novgorodu k moskevskému státu, a rokem 1505, kdy tento významný panovník, jenž v podstatě dokončil "*sobiranije ruskich zemel vokrug Moskvy*", zemřel. V tomto období došlo v rusko-livonských vztazích k zásadním změnám, které se Smrž snažil ve své práci doložit na základě pramenů, postihnout jejich charakter a nejt příčiny. Dospěl ke zjištění, že Veliký Novgorod a také Pskov, jenž si dosud uchoval, byť jen velmi formálně, svoji nezávislost, zůstávaly i nadále stěžejními diplomatickými i ekonomickými partnery Livonska. Přesto již nejednaly v daném období s livonskými zástupci jako samostatné subjekty, nýbrž pouze s vědomím a souhlasem moskevského vládce. V uzavřených rusko-livonských smlouvách figuroval Ivan III. jako obhájce pskovských a novgorodských zájmů a stejně tak jako protektor ruský mluvícího pravoslavného obyvatelstva v Livonsku. Zároveň odmítal vyjednávat přímo s livonskými diplomaty, neboť jako "*gosudar vseja Rusi*" nepovažoval představitele livonského státu za sobě rovnocenné. Proto byli jejich vyslanci odkázáni jednat s velkoknížecími naměstniki v Novgorodě, kde byla také v letech 1471 - 1505 uzavřena většina rusko-livonských dohod.

Vzhledem k vývoji rusko-livonských vztahů ve sledovaném období rozdělil Pavel Smrž svoji rigorózní práci do tří hlavních kapitol. V kapitole II. sleduje změny, jež následovaly po připojení Novgorodu k Moskvě. V kapitole III. líčí léta 1481-1493 jako období určitého zklidnění na zdejším diplomatickém poli. Konečně v závěrečné kapitole IV. věnuje svoji pozornost aktivizaci ruské politiky v Pobaltí po roce 1493, která vyústila do rusko-livonské války, do níž zavedly livonský stát spojenecká dohoda s Litvou. Důkladné analýze sledovaného období předchází úvodní kapitola I., v níž autor shrnuje podstatné momenty z dějin Livonska, Velikého Novgorodu, Pskova a sjednocujícího se Ruska v předcházejícím období.

Smrž neomněněl zdůraznit, že rusko-livonské vztahy byly koncem 15. století ovlivňovány mnoha vnitropolitickými i zahraničněpolitickými faktory. Proto se důkladně věnoval také vývoji komplikované politické scény v Livonsku (vztahy mezi livonskou odnoží řádu německých rytířů, řížským arcibiskupem a livonskými biskupy i zdejšími městy) a také mezinárodně politickým okolnostem, jaké představovaly například postoje řádového velmistra v Prusích, vztah Livonska a Moskvy k vládcům polského a litevského státu, ke Švédsku nebo Dánsku, či poselstva římského krále Maximiliána I. na dvůr Ivana III.

Po obsahové i formální stránce působí Smržova práce velmi solidním dojmem. Z textu je patrná autorova zaujatost tématem, jeho odborná fundovanost a jazyková vybavenost. To se týká nejen jeho schopnosti číst a komunikovat v cizích jazycích, ale také dnes u studentů ne již zcela běžných dobrých znalostí české gramatiky a stylistického vyjadřování. Ocenit je rovněž třeba autorovu pečlivost, jež se projevila mimo jiné zpracováním rozsáhlého poznámkového aparátu, obsahujícího například přesné biografické údaje k velkému množství osob, zmíněných v hlavním textu, jež rozhodně nebylo snadné získat.

Pavel Smrž se detailně seznámil s vybraným tématem i staršími ruskými dějinami a historií východního Pobaltí obecně. Využil k tomu nejen domácích zdrojů, ale také ročního studijního pobytu na Petrohradské univerzitě. Během něho podstatně rozšířil jak pramennou základnu své práce, tak znalost odborné literatury o nejnovější tituly a seznámil se s postoji a názory v Petrohradě přednášejících historiků. Sledovanou problematiku obsáhl detailně nejen po faktografické stránce, ale snažil se ji všestranně pochopit, promýšlel ji v nejrůznějších aspektech a dokázal si klást potřebné otázky, jež vedly k jejímu osvětlení. To mu umožnilo dospět k samostatným závěrům.

Ve své rigorózní práci se Smrž věnoval především diplomatickým vztahům a vojenským konfrontacím Livonska a Ruska, zatímco problematiku ekonomických vazeb těchto zemí nebo konfesijní či jazykově kulturní odlišnosti jejich obyvatel pouze naznačil. Považuji proto za žádoucí, že plánuje své další studium zaměřit tímto směrem.

Předloženou rigorózní práci Pavla Smrže považuji za velmi zdařilou, proto ji doporučuji k obhajobě.

Praha, 6. února 2007

Doc. PhDr. Dana Picková, CSc.